

THE INFLUENCE OF E. HUSSERL'S PHENOMENOLOGY ON THE THINKING OF THE NOVELIST CAMIL PETRESCU

Mariana Baloșescu
Assoc., Prof., Phd," Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: In this study I analyze the reception of Husserl's philosophy by the Romanian novelist Camil Petrescu, in the years between the Two World Wars. The interpretation focuses first on the reception in Camil's philosophical and theoretical texts, impressed by the new method of knowledge proposed by Husserl. Then, the very lively dialogue of Camil Petrescu's Romanian thought with Husserl's phenomenology is studied, in the extremely original discourse of the novel Patul lui Procust (Procust's Bed). Camil Petrescu manages to go through and even surpass Husserl's phenomenological project, in the surprising fabric of interpersonal relationships evoked in this novel, of great impact in the history of Romanian literature. The study aims to focus on the spiritual crisis of the person in 1930, revealed by Camil Petrescu in his novel, following the (surpassed) influence of Husserl's phenomenology.

Keywords: Camil Petrescu, phenomenology, modernism, knowledge

Insuficiența psihologismului bergsonian în cunoașterea subiectivității determină afirmarea rapidă în plin modernism a fenomenologiei: Camil Petrescu reține esența noii direcții filosofice: „Ca să putem fi siguri de ceea ce cunoaștem, răspunde Husserl [lui Bergson], trebuie să facem abstracție de existența lumii exterioare, chiar de propriul nostru corp, să ne închipuim că nu există decât gândirea și fluxul existenței noastre... Această punere a lumii exterioare în paranteză este celebra de acum operație filosofică a reducției fenomenologice...” (Camil Petrescu, *Teze și antiteze*: 22)

În 1938 Camil Petrescu publică unul dintre primele studii românești despre fenomenologie în *Istoria filosofiei moderne* coordonată de P.P. Negulescu: *Husserl – o introducere în fenomenologie*. Comparând prezentarea lui Camil Petrescu cu cercetarea sintetică a lui Jean-François Lyotard, *La Phénoménologie*, se pot remarca mai multe puncte comune importante în interpretarea operei lui Husserl: „Fenomenologia lui Husserl s-a născut din criza subiectivismului și a iraționalismului... Împotriva psihologismului, împotriva pragmatismului, împotriva unei etape a gândirii occidentale a reflectat, s-a sprijinit și a luptat fenomenologia. Ea a fost din primul moment și rămâne încă o meditație a asupra cunoașterii, o cunoaștere a cunoașterii; iar celebra ei “pune între paranteze” constă mai întâi în renunțarea la o cultură, la o istorie, în reluarea oricărei științe mergând până la o non-știință radicală.” (Lyotard: 5)

Paginile lui Camil Petrescu sunt mai puțin incitante și pentru că le lipsește viziunea polemică și le prisosește adeseori tonul admirativ. Dar Camil Petrescu realizează o introducere descriptivă în fenomenologie care-i dovedesc ferm competențele și totodată atașamentul față de ideile lui Husserl. Ca și J.-F. Lyotard explică originea demersului fenomenologic prin impasul creat de psihologism în științele cunoașterii: „...[Husserl] și-a dat seama câtă lipsă de continuitate și de claritate este în însăși fundarea în psihologie a obiectivității matematicilor și a oricăror științe în genere.” Camil Petrescu atribuie „argumentarea cea mai susținută antipsihologică” operei filosofice a lui Husserl care se întemeiază și pe altă *idee de adevăr*: „Dacă ideea de adevăr, care este la temelia logicii, urmează soarta psihologiei, atunci adevărul este contingent, relativ, fără nimic necesar în el.” (Camil Petrescu, *Teze și antiteze*: 22) Este sistematizată atent critica husserliană adusă intervenției psihologiei în procesul cunoașterii. Camil Petrescu lasă deschis să se înțeleagă că urmează convingerile fenomenologice: „Legile

logice nu sunt psihologice, reale, ci sunt legi ideale, care se fundează în modul pur, în sensul... conceptelor de adevăr, principiu, obiect, structură, relație, articulație etc., adică în sensul conceptelor care sunt bunul ereditar al tuturor științelor.” „...psihologia și științele de fapte nu au ce căuta aici, cercetarea procesului gândirii este inoperantă”. (Camil Petrescu, *Teze și antiteze*: 273-275)

Mai dificil este să înțelegem din studiul lui Camil Petrescu că fenomenologia husserliană este o modalitate logică asupra cunoașterii, propunându-și să depășească incertitudinile logicii printr-un limbaj al adevărului care să excludă... incertitudinea. Jean-François Lyotard definește astfel fenomenologia: “Termenul semnifică studiul „fenomenelor”, adică a *ceea ce* apare conștiinței, a *ceea ce* este „dat”. Trebuie să explorăm acest dat, „lucrul însuși” pe care-l percepem, la care ne gândim, despre care vorbim, evitând să făurim ipoteze, atât despre raportul care leagă fenomenul de ființa *al cărei* fenomen este, cât și despre raportul care-l leagă de Eul *pentru care* el este fenomen.” Prin urmare, fenomenologia încearcă să elimine incertitudinile și relativismul instalat în zona subiectivității de psihologie înlocuind *introspecția* cu *reflecția*. Iar reflecția fenomenologică e posibilă dacă oferă o reluare descriptivă a *trăirii* înseși, surprinsă ca obiect pur pentru conștiința celui care descrie; obiectul astfel reflectat – fenomenul – nu trebuie mascat, deformat, învăluit sau înstrăinat printr-o interpretare prealabilă. „Nu trebuie să ieșim din bucățica de ceară pentru a face o filosofie a substanței extinse, nici pentru a face o filosofie a spațiului ca formă *a priori* a sensibilității, ci trebuie să rămânem la bucățica de ceară însăși, fără presupoziii, să o *descriem* numai așa cum este dată,” comentează Lyotard.

La originea reflecției pe care fenomenologia o opune psihologiei introspective se află utopia seducătoare a lui Husserl, care l-a fascinat și pe Camil Petrescu – surprinderea *lucrului în sine*. Așa este legitimată apoi reducția fenomenologică, ca și garanție împotriva alienării fenomenului prin descrierea sa reflexivă. Fenomenul trăit trebuie surprins în originea sa anterațională, neafectat de nici o raționalizare sau tematizare, și desprins din mișcarea lui nebuloasă printr-o delicată analiză reflexivă, capabilă să facă posibilă reconstituirea semnificației originare nealterate. Lyotard sintetizează: „Înțelegem... [astfel] cele două chipuri ale fenomenologiei: o încredere puternică în științe impulsionează voința de a o echilibra bine pentru a-i stabiliza întregul edificiu și a interzice o nouă criză. Dar, pentru a îndeplini această operație, trebuie să ieșim din știința însăși și să ne cufundăm în ceea ce ea se cufundă “inocent”. Prin voința raționalistă se angajează Husserl în anterațional.” (Lyotard: 6-7)

Camil Petrescu urmărește ușor crispat traseul nu întotdeauna accesibil al ideilor lui Husserl, poate și datorită unei comunicări simpatetice fără reculul necesar detașării, dar ajunge la aceeași concluzie: „...toate esențele [pure] au o existență care nu este nici reală, în sensul platonician, nici reală în sens empiric, ci sunt, mai curând, deși de o existență absolut valabilă, *ireale*. Ele sunt datorite unei experiențe pure, de „*ideație*” (care nu trebuie în nici un caz confundată cu idealizarea) și pentru ele e valabil principiul tuturor principiilor, anume că orice intuiție, care ne dă originarul, este un izvor logic de cunoaștere, că tot ceea ce ni se înfățișează ca originar în intuiție trebuie luat pur și simplu drept ceea ce se dă, dar numai în limitele în care se dă.” (Camil Petrescu, *Doctrina substanței*: 293)

Influența utopiei husserliene a cunoașterii esenței originare din care emană sinele și identitatea ființei se răsfrânge asupra romanului *Patul lui Procust*. Camil Petrescu își propune să afle ce există dincolo de psihism și de instabilitatea frustrantă a manifestărilor lui. A înlocui însă introspecția psihologică cu reflecția fenomenologică nu în discursul filosofic, ci în roman este realmente dificil, o întreprindere de extremă temeritate stilistică pentru care întreg romanul modernist abia dacă se pregătea la 1930. Camil Petrescu știe că nu poate, de fapt, să renunțe efectiv la introspecție și atunci apelează la o strategie narativă în care vrea să concilieze în favoarea obiectivelor de tip fenomenologic introspecția cu reflecția. Coloana vertebrală a romanului este istoria lui G.D.Ladima.

Existența eroului este *reflectată* prin *textele* rămase de la el (scrisori, poezii, articole). Este un prim nivel al reflecției și cel mai important. Textele nemodificate, autentice și sincere, ar trebui să fixeze conturul sigur al fenomenelor interioare originare din care s-a hrănit și care au participat la esența absolută a sinelui. Textele nu sunt interpretate, asupra lor nu se emit ipoteze, după recomandarea imperativă a metodei husserliene. În schimb textele lui Ladima sunt *reflectate* în discursul lui Fred și al naratorului romancier, în sensul că li se creează un context care să permită juxtapunerea lor, fără a le manipula printr-o interpretare univocă și fără a le inhiba semnificațiile posibile prin comentarii sufocante. Există și „interpretări”, dar ele vin din partea vocilor necamilpetresciene, paradigma eroilor fără substanță, un cor de voci cântătoare, care vorbesc ca să nu spună nimic semnificativ, în sensul de *conducător spre adevăr*: Emilia Răchitaru, Nae Gheorghidiu, „prietenii” lui Ladima – Penciucescu, Cibănoiu. Interpretările acestora devin pseudo-interpretări bruante, menite să sporească efectul noninterpretării prin reflectare pură a *fenomenelor* surprinse din existența interioară a lui Ladima. Nu se exercită nici o *raționalizare* și nici o *tematizare* asupra *discursurilor* multiple și, implicit, asupra *fenomenelor* multiple reflectate de scrisori, poezii, articole.

Iar Fred Vasilescu, acționează și el diferit față de Ștefan Gheorghidiu. Încearcă să subordoneze momentele introspective unui lanț de memorări descriptive a propriilor trăiri, în care intervine tot mai puțin interpretarea, ipoteza psihologizantă, și câștigă teren reflectarea prin intermediul conștiinței a dinamismului *fenomenal* de dincolo de rațiune și poate de dincolo de mișcările psihicului. Așa se întâmplă în mai multe secvențe de *obiectivare* a lui Fred în relația sa corporală cu Emilia. Detașarea prilejuiește reflecția și inhibă introspecția: „Simt în mine o voință încropită și străină... care contrastează cu liniștea gândurilor și a intențiilor mele. Memoria a tot ce e dezagreabil în intimitatea Emiliei, mi-a dispărut cu totul...” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*: 201).

La fel se întâmplă când Fred Vasilescu vorbește despre dragostea lui pentru Doamna T. Își studiază mai puțin sau deloc reacțiile sale proprii și lasă să se înlănțuie imaginile *reflectoare* ale prezenței feminine. Nu-și caută senzația în orice gest al femeii, cum face Ștefan Gheorghidiu, exercițiul introspecției narcisiste e convertit într-unul de punere în paranteze a propriului sine pentru a-l lăsa pe *celălalt* să se alcătuiască din reflexe analitice: „...Ochii își schimbau culoarea și se adânceau în orbite. Corneea i se injecta cu fire roșii și parcă devenea de sticlă, toată se veștejea subit. Atunci își neglija și ținuta. Frumusețea ei era foarte sensibilă la viața interioară, și cred că niciodată n-a fost mai frumoasă ca la câteva luni după începutul iubirii noastre, când părea exasperată de iubire...” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*: 178).

Doamna T. își obiectivează și ea trăirile, aproape masculin, lăsând să curgă imagine cu imagine, fără să intervină decât rar privirea introspectivă, căreia i se preferă autoreprezentarea detașată: „M-am dezmeticit târziu. Eram pe jumătate goală, dar puțin îmi păsa de asta. El aștepta alături de mine și am simțit, deschizând ochii, că nu m-a acoperit pentru ca, o dată revenită, să nu trec peste un fapt evident împlinit, să se creeze între noi o realitate care să-și caute continuarea... I-am zâmbit însă fără să fac un gest măcar...” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*: 21).

De pe o poziție fenomenologică, Camil Petrescu își obligă naratorii să evite sistematic *explicația* trăirii evocate. Există numai începuturi șovăitoare de explicații, mai degrabă piste false, într-un joc rebusistic de-a destinele, care aduce tragicul în cotidian. Fred Vasilescu, „...cu sufletul alterat de sentimentul irevocabilului, cu care de altfel eram de acum familiarizat, resemnat după nădejdi contradictorii și înfrângeri definitive”, îi pregătește un dar femeii iubite, pentru ca s-o știe în siguranță materială; simpla plimbare cu ea pe stradă îl transfigurează: „Mi se părea că am febră, nu mai am nici un contact direct cu lucrurile. Pe orice aș fi pus mâna n-aș fi putut prinde bine, vorbele nu veneau singure, iar în jurul meu nu mai treceau oameni, ci mergeau forme...” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*: 222-224).

Nu știm însă și nici nu vom afla din tot romanul explicația *sentimentului irevocabilului*, nu vom pricepe semnarea lui Fred și nici lupta lui interioară, cum nu vom ști de ce e transportat într-o altă realitate pășind alături de o femeie pe care o abandonează definitiv. Nici Doamna T. nu stă să explice relația ei cu gazetarul. Iar Ladima vorbește numai din amintirile celorlalți și din textele sale.

Evitarea explicației și a ipotezelor, ocolirea interpretărilor categorice și favorizarea reflecției în locul introspecției transformă romanul *Patul lui Procust* într-o meditație fenomenologică asupra existenței. Camil Petrescu și naratorii lui rămân în „bucățița de ceară” a fenomenului interior, călătoriei nu i se atașează și un ghid explicativ. De aceea strategia narativă a eroilor se autoexpune impasului structural fenomenologiei husserliene, discutat și de Lyotard: „...se conturează în sânul meditației fenomenologice un moment *critic*, o „renegare a științei” (Merleau – Ponty) care constă în refuzul de a trece la explicație...” (Lyotard: 7)

Interzicerea explicației pune însă într-o lumină semiobscură existența sinelui de dincolo de reflecția verbalizată și de dincolo pe psihism. De aceea simțim în feminitatea Doamnei T. și în masculinitățile complementare ale lui Fred Vasilescu și Ladima prezența esențială a unei zone stabile prereflexive, care nu se manifestă nici în acțiune și nici în limbaj, dar care le dă aura ce individualizează („...Frumusețea ei [povestește Fred despre Doamna T.] avea în ea ceva absolut nepământesc, transfigurat și asta explică de ce atâția bărbați vorbeau despre ea cu un soi de emoție...” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*:225). Refuzul explicației, așezat pe prezența tăcută a ante-raționalului face din *Patul lui Procust* un discurs fenomenologic reprezentativ prin interogație, radicalism, dar mai ales prin contruirea *logică* a neîmplinirii esențiale a fenomenologiei: chipul sinelui absolut pare să-și lase amprenta în *fenomenal* tocmai pentru că nu e forțată verbalizarea sa – de altfel imposibilă, cel puțin în limbaj românesc.

Instrumentarea conciliantă a reflecției și a introspecției, cu reducerea progresivă a interpretărilor psihologizante atinge o altă problemă centrală a gândirii husserliene, anume raportul dintre interioritate și exterioritate, legitimată de o întrebare primordială: cum există pentru *eu* obiectele *dinafara lui*? „Vedeam mai puține culori, doar câteva nuanțe [înainte s-o cunosc pe Doamna T.], relatează Fred Vasilescu, mult mai puține fapte, alte bucurii... nici nu bănuiam atâtea înțelesuri câte îmi sar în ochi de atunci încolo.” Fred învață să descopere *exterioritatea*, obiectele independente de existența lui. Dar, odată ce ia act de prezența lor în lume *interioritatea* proprie se amplifică și se complică în valuri din ce în ce mai neliniștitoare: „Erau chiar mai puține întâmplări pe lume și semănau, groase, oarecum toate. Mi s-au ascuțit simțurile?” se întrebă Fred și mirarea e sinceră pentru că lumea exterioară pare să nu fi existat într-adevăr *pentru el* înainte de a o asimila conștiinței. Prin urmare, nu simțurile, ci gândirea creează și recrează realitatea lumii de dincolo de realitatea eului: „Nu vedeam mai înainte nimic, ca atunci când treci pe lângă un copac, plimbându-te fără să-l vezi măcar, deși nu ești distrat, numai pentru că nici nu-ți închipui ce ai putea vedea la un copac. Și nici nu-ți pui problema asta. Dar când tovarășul s-a oprit privind și te oprești și tu, descoperi nenumărate forme și fapte. Coaja copacului e crăpată într-un anume fel, care te sperie cu diversitatea lui, sunt flori la rădăcina lui, de soiuri foarte diferite, e și un mușuroi de furnici, pe care dacă-l privești atent descoperi alte întâmplări mici, dar asemeni una alteia. Femeia aceasta e tovarășul care m-a oprit din drum, numai ca să privească el ceva, și de atunci am început să văd și eu o mulțime de lucruri.” (p.152).

Realitatea lumii și realitatea eului se întrepătrund. Psihologismul rupea echilibrul, legătura necesară dintre interioritate și exterioritate, impunând ideea unui *absolut psihologic* în care s-ar topi ființa și lumea laolaltă. Pentru Gheorghidiu nu există decât realitatea lumii sale interioare. Fenomenologia aduce o nouă înțelegere a psihismului care nu mai este interioritate, ci intenționalitate, altfel spus raportul dintre subiect și situație. Iar eul și situația nu sunt izolați, ci sunt definiți *în* și *prin* acest raport. Ușor confuz, Camil Petrescu reține conceptul fenomenologic de intenționalitate și „modul de a exista al obiectului actului intențional, în

percepția externă”, citând și traducând din E. Husserl: „Legea existențială [spune că] existența lucrurilor nu este implicată în mod necesar în faptul că sunt date, ci e, într-un anume mod, totdeauna contingentă. Pe când, dimpotrivă, aparține fiecărui flux de conștiință și eului, ca atare, posibilitatea principială să câștige evidența (existența) și fiecare (act) poartă în sine garanția unei absolute existențe, ca posibilitate...” Întâietatea conștiinței afirmată în relație perpetuă cu lumea este semnalată de Camil Petrescu tot prin cuvintele lui Husserl: „...în modul acesta teza lumii, care e contingentă, stă în fața tezei eului meu pur și trăirii mele psihice (Ichleben) care “în mod necesar” este absolut neândoielnică. Orice lucru material dat corporal poate și să nu fie, nici un Erlebnis dat corporal nu poate să nu fie, iată legea esențială a necesității și contingentiei...” (Camil Petrescu, *Doctrina substanței*: 297-288)

Uimitor sau nu, Camil Petrescu figurează mai convingător și mai expresiv în roman ideea fenomenologică asupra interiorității în comunicare cu exterioritatea. Fred Vasilescu își deschide privirea înapoi și se lasă locuit de prezențe, obiecte, *fenomene* care nu-i aparțin, care-și urmează legea lor proprie. Reflectarea lor în spațiul interiorității scoate eul din dependența față de materialitatea psihică și-i dă dimensiunea transcendentală. Eul poate astfel locui și *aici* și *dincolo*, este și mundan, și transcendental. Doamna T. îi spune lui Fred: „Îmi place mult să privesc o noapte cu lună... și uneori stau vreme îndelungată la fereastra mea, privind, dar știu bine că luna e altceva decât ceea ce pare... Nu întind mâna s-o prind... E mult și ceea ce dă, fără intenție și efortare.” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*: 229).

Doamna T. pare a fi întruchiparea însăși a întâlnirii dintre contingent și transcendent prin intimitatea inseparabilă dintre senzualitate și gândire: „...doamna T. pare străbătută neconținut de un fluid, care o face excesiv sexuală, chiar în gesturile de obicei inerte la celelalte femei (de pildă, să aștearnă un șervet pe o mescioară, să scrie atent o scrisoare, să privească mirată un tramvai). Cred că acest curent continuu era de fapt gândire. O gândire adevărată, o simți cum simți pulsul cuiva, sau mai exact, cum ar trebui să constați, atingând, că un corp e viu, numai din senzația de circulație. Mai că îmi vine să spun că inteligența se poate descoperi și prin pipăit.” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*: 245).

Bărații lui Camil Petrescu, Fred Vasilescu și Ladima, conștientizează însă procesul de interiorizare a exteriorității și de exteriorizare a interiorității, fără ca cele două realități să-și piardă autonomia. Pentru Fred Vasilescu întrepătrunderea eului cu lumea înseamnă conviețuirea dintre *vis și realitate*: „Toată vremea aceasta de vreo câțiva ani încoace e a vieții mele, și trebuie să precizez că orice dată, chiar străină, trece prin existența mea ca un *amestec de vis și realitate* (s.n.)...” Și apoi, ca într-un fragment de poem fenomenologic, Fred afirmă existența propriului eu *în și prin* locuirea lumii exterioare de conștiință: „...ochii mei, prin care văd lumea, sunt, mai mult ca oricând, cum n-au fost niciodată, numai ai mei, și înapoia lor sunt eu, numai eu... Nu pot să fiu înapoia altor ochi...” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*: 151).

Eul se obiectivează maxim prin spațializarea conștiinței în mișcarea exteriorității, iar lumea se subiectivează maxim prin concentrarea în spațiul *unui singur* eu individual. Jean-François Lyotard recurge la un citat din Merleau-Ponty pentru a accentua suplețea și paradoxul acestei poziții fenomenologice: „Lumea nu este un obiect a cărui lege de constituire se află în posesia mea, ea este mediul natural și domeniul tuturor gândurilor și al tuturor percepțiilor mele explicite. Adevărul nu „locuiește” doar în „omul interior”, sau mai degrabă nu există un om interior, omul este în lume și în lume se cunoaște pe sine.” (*Fenomenologia percepției*) Astfel, lumea este negată ca exterioritate și afirmată ca „anturaj”, eul este negat ca interioritate și afirmat ca „existent”. (*apud* Lyotard: 53)

Ladima își legitimează direct existența eului prin reflectarea într-o „supralume” – „realitate transfigurată” care se instituie numai ca și „viziune”, context al sinelui. Simultan asimilează eul și se asimilează în combustia lui: „Există indivizi care au anumite vise, un fel de realitate transfigurată. Ca viziunea unei supralumi... Nu știu dacă e constituită numai cu

elemente din realitatea normală, sau e viziunea unui alt plan de existență.” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*:253).

Tot acest complex de stări paradoxale – eul este lumea și lumea este eul; pe cât de strânsă este împletirea dintre eu și lume, pe atât de îndepărtat rămâne eul în lume – conduce spre *reducția fenomenologică*, problemă care l-a preocupat intens pe Camil Petrescu, din anii '30 și până în perioada finalizării manuscrisului *Doctrina Substanței*. În *Husserl – o introducere în fenomenologie*, Camil Petrescu notează: „...poziția filosofică a lui Husserl capătă... un caracter „radical”. Depărtarea de realitate, de lumea faptelor naturale pe care o solicită cititorului său în considerarea trăirilor intenționale, va fi generalizată în așa măsură, încât „experiența pură”, care era corelată cu experiența empirică, în reducția eidetică, este universalizată, nu se vor mai suspenda, pe rând și întâmplător, „faptele”, ci totalitatea lumii reale va fi pusă în suspensie, și încă nu numai atâta, dar conștiința empirică întregă va fi purificată ca să se obțină *câmpul pur al conștiinței transcendente* [adică, în câmpul lui Ego, al spontaneității lui inextricabile..., căci conștiința nu se găsește în lume decât tot pe ea indefinit.]” (Camil Petrescu, *Doctrina substanței*: 284)

Camil Petrescu înțelege că, în accepția lui Husserl, nici o ființă reală, nici un obiect real nu sunt necesare pentru ființa conștiinței înseși. În demersul fenomenologic, dincolo de atitudinea prin care aparținem lucrurilor, există o conștiință a cărei esență este eterogenă tuturor lucrurilor pentru care este conștiință și totodată este structurală oricărei transcendente. În acest fel, sensul însuși de transcendent este instituit. În ce măsură afectează sau nu reducția fenomenologică evoluția ființelor ficționale camilpetresciene? Aceasta este întrebarea. Pornind de la opera lui Husserl, reducția fenomenologică a fost interpretată adeseori contradictoriu. Reținem comentariul lui Lyotard: „Iată adevărata semnificație a punerii între paranteze: transportă privirea conștiinței asupra sieși, convertește direcția acestei priviri și înlătură, suspendând lumea, voalul care masca în eu propriu-i adevăr. Suspendarea sa exprimă faptul că eul rămâne într-adevăr ceea ce este, adică „împletit” cu lumea, și că conținutul său concret rămâne într-adevăr fluxul siluetelor (*Abschattungen*) prin care se conturează lucrul.” (Lyotard: 25)

Conținutul concret al vieții subiective nu dispare prin trecerea la dimensiunea transcendentală, intrinsecă meditației filosofice, ci se realizează în toată autenticitatea sa. Romanul *Patul lui Procust* încearcă să experimenteze cu încăpățănare metodică retragerea conștiinței *dincoace* și nu *dincolo* de fenomene, înspre subiectivitatea individuală, focalizând mereu *privirea* reflectoare în două sensuri opuse ale aceleiași linii directe, sensuri antitetice și obligatoriu complementare: *privirea* este înlăuntrul sinelui și este în aceeași măsură înafara lui, în lumea unde se conjugă *celelalte* subiectivități. Fred Vasilescu coboară în propria conștiință unde propria identitate nu părăsește nici o clipă existența *celorlalte* identități – Doamna T., Ladima – pe care nu le devorează narcisistic, ci le cultivă cu neobosită energie autonomia existențială.

Celelalte identități nu sunt fețe ale sinelui individual, ci spirite gemene. Subiectivitatea individuală se deschide spre intersubiectivitatea absolută. Suspendarea lumii ar însemna în *Patul lui Procust* descrierea meticuloasă a exteriorității, tocmai pentru a-i nega participarea la esența adevărată a sinelui. O bună parte din jurnalul lui Fred este dedicată acelor momente din care se compune lumea *exterioară* lui: o întâlnire cu doi scriitori, secvențe din excursii „în bandă”, prim-planuri numeroase ale Emiliei Răchitaru, povestea înființării *Veacului*, discuții diverse. Exterioritatea există și este foarte colorată. Evocarea și parcurgerea ei are darul de a o valoriza numai ca și *context* al eului, dar fără a avea nici o zonă comună cu *conținutul lui pur*, absolut. Afirmarea exteriorității este simultană cu negarea, adică cu suspendarea ei, fără ca eul să poată fi rupt din *fluxul* lucrurilor și al ființelor printre care se călătorește.

Lumea există, spune Camil Petrescu, odată cu Husserl, dar conștiința nu are nevoie de realitatea ei ca să se legitimeze și ca să se instituie, deși ea, conștiința, există în toate lucrurile

lumii la a căror devenire participă. În acest fel eroii camilpetrescieni spre îndreaptă o *altfel* de lume, a existenței transcendente, ca existență absolută, lume a cărui chip e conturat în poeziile lui Ladima: „Merg spre Turnul nalt, cât norii albi de grindini,/ Margini nu se știu, priveliștea n-are/ Țările vecine-l văd de pretutindeni...” (*Samarcanda*)

Suspendarea lumii și promisiunea accesului spre o altă existență e însoțită și de *căderea voalului*, care „masca în eu propriu-i adevăr”? Știm deja că semnificația ultimă a actelor eului rămâne tainică. Nici un erou nu-și spune ultimul cuvânt și nici nu știm dacă acel *conținut al eului pur* poate intra în posesia unui limbaj. Dacă semnificația *adevărată* a existenței este și obiectul *suspiciunii* tuturor subiecților implicați în roman (eroii naratori, autorul, cititorul) și dacă aceeași semnificație pare în momente cruciale doar poarta spre un absurd existențial, atunci nu trebuie să trecem peste punctul culminant al demonstrației: eroii camilpetrescieni nu optează deschis pentru sensul sau nonsensul vieții, dar actul lor final de libertate *semnifică* definitiv propria lor existență și o închide într-un fel de cerc magic, prin care scriitorul răspunde mecanismului fenomenologic din care se inspiră cu dezinvoltură, dar și cu multă premeditare, strategia sa narativă.

Camil Petrescu, *Patul lui Procust: Conținutul eului pur* nu poate fi verbalizat nici de filosofie și nici de literatură, vrea să spună Camil Petrescu, ființa rămâne tainică, însă utopia cunoașterii absolute este mereu la fel de fascinantă. Iar călătoria sinelui în lume este maximă durere, tocmai atunci când lumea este recreată de conștiință în fiecare clipă a existenței. Conștiința nu este mântuitoare, dacă la capătul drumului ea nu oferă decât libertatea de a muri. Dar tot libertatea conștiinței aduce magia supremă, imposibilă altfel: viziunea *altei* lumi, crearea și recrearea perpetuă a *supralumilor* – posibile numai *dincolo* de fenomene, imaginate chiar din materia lor infinită.

BIBLIOGRAPHY:

1. Petrescu, Camil, *Teze și antiteze*, București, Ed. Cultura Națională, 1936
2. Idem, *Patul lui Procust*, Editura Minerva, București, 1976
3. Idem, *Doctrina substanței*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.
4. Lyotard, J.-F., *Fenomenologia*, Humanitas, București, 1997
5. Merleau-Ponty, *Phénoménologie de la perception*, Gallimard, 1945
6. Ricoeur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, Humanitas, București, 1995
7. Nouss, Alexis, *Modernitatea*, Editura Paralela 45, 1995